

УДК 340.12

Цуркан-Сайфуліна Ю.В.

*д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРАВА І ВЛАДИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Постановка проблеми. Розуміння герменевтики як методу «наук про дух» потребує звернення до фундаментального поділу європейських наук на «науки про природу» і «науки про дух». Адже осмислення цього поділу, у свою чергу, неможливе без екскурсу в історію виникнення і розвитку науки. Здійснення цього екскурсу дає змогу відповідати на головне питання: за своїм походженням право є предметом дослідження позитивної науки чи нормативної етики. У цьому питанні укорінена квінтесенція герменевтичного підходу до права.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Під сучасною філософсько-правовою герменевтикою розуміється сума досліджень, яка пов'язана з такими авторами, як Г.-Г. Гадамер [8], К.-О. Апель [2], вітчизняними вченими, серед яких В.В. Дудченко [11; 12], А.А. Козловський [13], Ю.М. Оборотов [16; 17], О.І. Овчинніков [19] та інші.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є аналіз герменевтичного дискурсу права і влади.

Виклад основного матеріалу. Філософсько-правовий дискурс другої половини ХХ – початку ХХІ ст. позначений розвитком неklasичних підходів до осмислення правової реальності, які акцентують на динамічному вимірі права, розглядаючи його як певний процес (комунікацію, діалог, пізнання, розуміння тощо), і, таким чином, зосереджуються на питанні про те, як право існує (здійснюється, відбувається, відтворюється, постає) [25, с. 101].

Таке переосмислення основного питання філософії права спричиняє відмову від будь-яких спроб стабілізувати і схопити право в

його визначеності, а, відповідно, й загострення питання про те, яким чином право вкорінене в бутті взагалі або, принаймні, у людському бутті. У цьому сенсі досить плідною може виявитись герменевтична філософія права, яка й намагається прояснити природу того досвіду, що є досвідом правового, позначаючи його як «розуміння» [25, с. 101–102].

У рамках методологічного її напрямку йдеться про виявлення методів практичної інтерпретаційної діяльності, пов'язаної з прийняттям правового рішення або з правовим пізнанням. У свою чергу, онтологічна течія правової герменевтики передбачає осмислення розуміння як способу буття людини у праві та прояснення умов можливості такого розуміння. Що ж стосується філософсько-правового дискурсу, герменевтичні дослідження представлені досить фрагментарно і переважно в межах методологічного виміру герменевтики або на перетині останньої з філософією мови та семіотикою [19].

Виникнення герменевтики пов'язано з формуванням ідеї про відмінності між знанням про природу і знанням про культуру. У цьому сенсі герменевтика пропонує відмовитися від сциєнтизму в осягненні правових явищ. З одного боку, це означає, що юридичне знання перестає претендувати на науковість у строгому сенсі слова. З іншого боку, це стає його перевагою, оскільки виводить його за межі суто наукової раціональності у більш широкі сфери культури.

І дійсно, знання, яке є центральним поняттям герменевтики, як зазначає А.Ю. Цофнас, може трактуватися в широкому і у вузькому сенсах. У широкому сенсі знання – це будь-який

зміст свідомості, який передбачає можливість об'єктивації, тобто вираження зовні. У вузькому ж сенсі знання визначається як такий зміст свідомості, який відповідає таким характеристикам як обґрунтованість, раціональність, експліцитність, загальнозначимість, референційність, валентність і рефлексивність [26, с. 191–192]. Понад те, співвідношення між цими ознаками визначається суворою кон'юнкцією, тобто відсутність хоча б однієї з них унеможлиблює визначення знання у вузькому сенсі.

Під герменевтичною філософією права маємо на увазі осмислення розуміння як способу буття людини у праві та способу досягнення правової реальності. Уявляється, що витлумачена у такий спосіб герменевтична філософія права є водночас напрямом неklasичної філософії права та складовою частиною загальної філософської герменевтики, предметом якої є феномен розуміння. Щодо співвідношення з останньою можна виокремити два основні підходи. З одного боку, герменевтична філософія права являє собою особливий випадок застосування філософської герменевтики, специфіка якого зумовлена обмеженнями, пов'язаними із загальнообов'язковістю права [25, с. 102–103].

У сучасній герменевтиці розуміння є не прикладною задачею під час тлумачення текстів, а фундаментальною характеристикою, яка визначає людське буття і мислення. У зв'язку з цим виникла проблема використання гуманітарних традицій діалогу культур, і перед політичною наукою постала необхідність розробки нової гуманітарної методології політичного аналізу, яка названа політичною герменевтикою [4, с. 6].

Політична герменевтика, як і правова герменевтика, обертається довкола дискурсу влади, хоча його і не завжди може бути виражено прямо. Владність є особливим смислом і одночасно контекстом, в якому перебуває політична і правова система, і це породжує важливе питання про сумісність цих двох дискурсів або навіть їх спільну протяжність.

У ХХ ст. альтернативою позитивістській парадигмі в політичній та юридичній науці став культуроцентричний підхід, який проголосив рівноправ'я і безумовну цінність усіх типів політичних і правових культур у сучасному світі. Якщо в рамках позитивістського підходу політичний діалог, оформлений як правовий дискурс, припускав прийняття партнерами єдиних універсальних норм і правил політико-правової взаємодії, сформульованих із позицій європоцентризму, то культуроцентрична парадигма передбачає принципово інакші методи. Це накладає відбиток на герменевтичну проблематику права і влади, адже вони також виявляються глибоко культурно зумовленими, і при цьому не може існувати однієї правильної інтерпретації права і однієї правильної інтерпретації влади. На противагу іншим суспільним дискурсам (наприклад, релігійному чи моральному), щодо яких не виникає питання про їх концептуальні межі, питання про те, чим є право і чим є влада, є невід'ємними складовими елементами відповідних дискурсивних практик.

Необхідним є аналіз політичного діалогу в полікультурному контексті – з боку представників кожної цивілізації, яка бере участь у взаємодії. І тут політична герменевтика як мистецтво «розпізнавання» та інтерпретації політичного партнера іншої культури покликана відіграти особливу роль. Політична герменевтика раніше, ніж правова, усвідомила важливість відходу від жорстких технологій нав'язування єдиних універсальних норм і правил політичної гри й освоєння нових, «м'яких» технологій розуміння та інтерпретації цінностей інших політичних культур. Загальнонаукова гуманітарна методологія накопичила деякі загальні принципи «розуміючого» знання, які необхідно адаптувати до політико-правової сфери. Політична герменевтика стала новою науковою методологією ведення політичного діалогу в умовах культурного розмаїття і рівноправності світових цивілізацій, чим зумовила підвищення статусу владної проблематики вже в герменевтиці

правовій. Такий глибинний концептуальний зв'язок між правовою та політичною герменевтикою в осягненні владних підвалин права варто проаналізувати більш детально.

Проблематику політичної герменевтики можна сформулювати у вигляді соціокультурного феномена: для людини політичної розуміти партнера іншої культури означає переноситися в інший соціокультурний вимір.

Нині політична герменевтика перебуває у процесі свого становлення, і тому особливо важливо визначити загальні теоретичні передумови і простір основних цілей. Як наука і мистецтво інтерпретації політичної поведінки партнера «іншої» культури, політична герменевтика розробляє методологію визначення та розуміння базових цінностей, реалізація яких і становить щораз особливу політичну культуру. Отже, можна говорити про політичну герменевтику як про певний спосіб пізнання політичного світу, маючи на увазі розроблення методології тлумачення тексту політичної культури або психоаналізу політичного партнера [5, с. 9]. Схожі цілі має й правова герменевтика. Як підкреслюється в науковій літературі, герменевтика має справу з дискурсивними практиками, які, у свою чергу, потребують ставлення до інших як до себе [24, с. 5].

Можна уявити метод політичної герменевтики у вигляді безперервного створення дедалі більш точних ескізів картини світу політики і влади: спираючись на факти, ми маємо постійно здійснювати «накидання сенсу». І як тільки в картині світу влади починає вимальовуватися якийсь сенс, ми маємо зробити перший попередній нарис усієї картини загалом.

Перегляд попереднього нарису може призвести до нового «накидання сенсу», до заміни попередніх понять політичного точнішими й доречнішими у певній культурі. При цьому можлива одночасна розробка конкуруючих нарисів, допоки не буде встановлено однозначну єдність сенсу. Саме це постійне «накидання заново» є смисловим рухом розуміння і тлумачення іншої політичної культури.

Необхідно наситити світову політичну практику досвідом різних цивілізацій, мудрістю їх політичних традицій. Тільки шляхом взаємного збагачення знаннями в процесі політичного діалогу людство здатне піднятися на вищі щаблі розвитку і віднайти себе як нову політичну цілісність.

За аналогією до політичної герменевтики, правова герменевтика покликана стати новою науковою методологією ведення діалогу в умовах різноманітності правових культур і рівноправ'я світових цивілізацій. Правова герменевтика здатна забезпечити визначення і розуміння базових правових цінностей, здійснити розроблення тлумачення тексту правової культури, психоаналізу учасників правових відносин, скласти картину правових світів інших цивілізацій. При цьому розуміння передбачає особистісну спрямованість суб'єкта на досягнення цілісної змістовної причетності до правового феномена [16, с. 20]. Ця емпатія особливо важлива в контексті діалогу культур, специфікою якого є якраз винесення правового дискурсу за межі однієї інституційно оформленої правової сфери. Влада однієї правової культури над іншою, яка проявляється, зокрема, в поширенні універсальних правових стандартів, має осмислюватися якраз у призмі правової герменевтики.

Правова герменевтика як гуманітарна наука, щоб залишатися суворою, неодмінно має бути неточною. Правовий світ – безперервно мінлива сфера дійсності, тому людина в такій сфері має передбачати мінливість. Сталість зміни, взята в необхідності її протікання, є законом герменевтичного дослідження. Це істотно ускладнює осмислення герменевтичних параметрів правового буття. Одна з проблем герменевтики права якраз і полягає в тому, що традиційна герменевтика базується на протиставленні тексту й інтерпретації, коли перший мислиться як сталий, незалежний, такий, що існує самостійно, а інтерпретація існує як культурне нашарування. Право ж не є чимось усталеним, так само й інтерпретація перебуває у постійному русі.

Отже, використання герменевтичного підходу не може бути обмежено тлумаченням права, а повинно мати вихід на всю систему правового регулювання і правового пізнання, оскільки позитивне право, виражене в правових текстах, не є в цьому сенсі центром правового мислення. Необхідно його пов'язати з існуванням різних правових культур, правових систем, правових сімей, оскільки свобода, демократія, відповідальність, влада по-різному інтерпретуються у праві різних цивілізацій. На цьому шляху розкривається перспектива самостійного існування національних правових культур, зокрема національної правової культури України з власним баченням проблем прав людини, правової держави, поділу влади, місцевого самоврядування тощо, що забезпечує реальне втілення ідей свободи і справедливості, відповідних нашому правовому менталітету й умовам юридичного буття.

Із позицій філософсько-правової герменевтики, між правом і владою є своєрідний «кордон з'єднання», тобто та смислова та символічна межа, яка постає сукупністю синапсів між цими двома важливими соціальними інститутами. Кордон як з'єднання розуміється як узгодженість, що дає змогу реалізувати спільності, тобто як єдність.

По-перше, «єдність» може трактуватися як зведення до чогось одного, і тоді влада як організуюча діяльність одного досягає своєї тотальності, а право втрачає власну предметність. У такому разі соціальне буття стає однорідним. Влада організовує простір через повторення, насильницьку репродукцію себе в порядок соціальності. Влада повторює себе безліч разів, досягаючи байдужості, тобто насильство влади постає як досягнення байдужості. Байдужість до влади, поєднана з усвідомленням банальності зла, є характерною для герменевтично-екзистенціальної концепції Г. Арендта [3].

По-друге, «єдність» може інтерпретуватися як погодженість, об'єднання «голосів» двох інститутів. Виникає «сумісність», в якій різні голоси можуть говорити і бути зрозумілими

один одному. Вони є зрозумілими, оскільки єдність існування засновано на єдності сенсу, який може проявити себе безліччю способів. Вибудовується безліч дискурсів через безліч «точок зору», що веде до їх перетину. Досягається такий перетин безлічі дискурсів або «точок зору» через говоріння суб'єкта, оскільки він є вільним говорити, використовуючи безліч способів говоріння, безліч дискурсів, безліч «точок зору». Отже, влада і право можуть розумітися засобами одного дискурсу, зв'язаного одними й тими ж синапсами-патернами, які кодують певний соціальний смисл владних підвалин права. Хоча, із суто юридичної точки зору, така думка може здаватися абсурдною, правова герменевтика відмовляється від існування будь-яких «суто юридичних» точок зору, адже чисто правового дискурсу не існує, і в цьому сенсі протяжність дискурсу влади і права дійсно має місце.

Відповідно до теорії *vita activa* Г. Арендт, соціальний простір може бути сконструйовано завдяки організуючій діяльності влади, яка збирає людей заради однієї мети – «сумісного» існування. Сутність людського співтовариства втілено у владі, саме вона є носієм смислів співіснування, запорукою взаємності різних каналів комунікацій. Г. Арендт визначає, що влада виникає серед людей, коли вони діють спільно, і зникає тоді, коли вони розсіюються [23, с. 30].

Як учениця М. Гайдеггера Г. Арендт услід за ним розглядає людське існування як таке, що відбувається в мові. М. Гайдеггер виділяє старовинні дефініції, згідно з якими «ми – якраз ті істоти, які володіють даром мови і у яких, отже, вже є мова. Крім того, дар мови – не якась одна з людських здібностей поряд з багатьма іншими. Дар мови вирізняє людину, тільки й знаючи її людиною». Цією рисою окреслено її сутність. Тому, згідно з герменевтичним підходом, варто визнавати владу як сутнісну характеристику людського існування, що також укорінено в мові, оскільки саме мовлення несе владні та ієрархічні структури, воно конструює насилля й примус.

Мова і мислення як основи фундаментальної онтології є важливими маркерами того, що називається дискурсом права. Однак дослідження правового мислення за допомогою основних понять правової герменевтики (герменевтичного кола, передумови розуміння, ейдетичної редукції, оцінки) у вітчизняному правовому науковому просторі майже відсутні (окрім робіт, пов'язаних із герменевтикою праворозуміння [10] та юридичної аргументації [26; 30]).

Складність питання про єдність логічного та дискурсивного просторів буття права наводить на думку про існування граничних підстав права [15]. В останніх філософсько-правових дослідженнях пропонується перемістити акцент із нормативних на ціннісно-сміслові засади права, які мають значення не лише для обґрунтування його загалом, а й для культурно-цивілізаційного виправдання та суспільно-громадянського визнання [1, с. 88–89]. Можна помітити, що визначаючи граничний простір, в якому існує право, зазвичай зважають на онтологічні його характеристики як певної сфери. Однак є й інший бік проблеми – гносеологічний. Розглядаючи право з когнітивної точки зору, можна виявити, що єдиною реальною межею нашого пізнання у правовій сфері якраз є мова. Людина у своєму мисленні не здатна вийти за межі мови. Як зазначав свого часу класик логічного позитивізму та один із фундаторів філософії мови Л. Вітгенштайн, «світ – це факти у логічному просторі» [6, аф. 1.13]. Логічний простір, за філософом, – це межа людської думки, а отже, межа усього, що людина може знати, розуміти, відчувати та виражати.

Правова сфера, звісно, не є винятком. Як із позицій класичної юриспруденції, де панує раціонально-логічний тип правового мислення, так і в рамках некласики, що апелює до над- та нераціонального, мова є єдиною межею, за яку ми не можемо вийти. Характерною у цьому сенсі є думка, що робота юриста з текстами – це душа його професії [18, с. 3]. Однак мовні (зокрема лінгвістичні) аспекти буття правової сфери проблемою текстуальності не обмежуються.

На думку сучасних дослідників, основна проблема, що постала перед лінгвістикою як наукою про мову у ХХІ ст., – це співвідношення мови як системи та мови як діяльності [20, с. 14]. Ця проблема повернула філософію мови до вітгенштайнівських питань штучної та натуральної мови. Для правової сфери штучна та натуральна мови є не просто метафорами, а цілком реальними та діючими пластами її функціонування. У цьому сенсі складно ігнорувати проблематику невідповідності між мовою закону та мовою права, з одного боку, та мовою права й мовою юристів – з іншого. Ще одна, не менш складна, дихотомія виникає під час аналізу мови юридичної практики та мови юридичної науки.

Було б несправедливо вважати, що проблема мовного виміру правової сфери лежить виключно у площині лінгвістичних аспектів правової реальності. Не менш значущим та успішним виявився проект англійських юристів, що спробували екстраполювати здобутки Л. Вітгенштайна, Б. Рассела та інших представників раннього логічного позитивізму на правову сферу. Саме під впливом філософії мови сформувалась аналітична юриспруденція – потужний дослідницький напрям, який цікавився, передусім, питаннями лінгвістичного аспекту судочинства. Предмет аналітичної юриспруденції, на думку багатьох дослідників, – це природа юридичних процедур та правові аргументи у суді, інтерпретація та лінгвістичний аналіз законів [14, с. 11]. Однак насправді аналітична юриспруденція прагне розглядати право не як частину об'єктивної реальності, а як мовну гру, в якій за допомогою аргументів, контраргументів та специфічних мовних юридичних конструкцій відтворюється дискурс прав та обов'язків.

Єдність та співіснування права та влади, з точки зору філософсько-правової герменевтики, виражаються також у тому, що ці обидва дискурси не мають кінцевої мети, вони є важливими як процес. На переконання І.М. Грязіна, право як певний текст спочатку передбачає дискурсивність. Дослідник

послідовно розгортає кілька тез: 1) право має бути текстом (в широкому сенсі цього слова – як сукупність символів, що підлягають декодуванню); 2) право є нелінійним текстом; 3) нелінійний текст постає як міф [9, с. 73].

Така ситуація спостерігається і з дискурсом влади. Мовна дія, що лежить в основі «сумісного» існування, постає в просторі мови у сфері публічного. Публічне, за Г. Арндт, бачиться як простір політики, тобто явленість громадського простору. Саме політичні інститути надають структурованості бажанню жити разом. Тому суспільство, що виникає, є політичним суспільством [3, с. 111]. Будь-яка політична дія, коли вона не послуговується засобами насильства, здійснюється через мову. Здійснити політичну дію означає проявити здатність переконати за допомогою слів, за допомогою складання чітко вибудованого тексту. Виникає словесний обмін, певна мовна комунікація. Щоб переконати, перемогти в цьому процесі, необхідно використовувати закони побудови мови, правила риторики.

Часова протяжність влади і права має вираз у проблематиці континуїтету та дисконтинуїтету – міжнародно-правових та конституційно-правових конструкцій, які пов'язані з тяглістю державності та правової системи в часі. Оновлення персонального складу органів державної влади не має наслідком оновлення інституційної структури влади. Це означає правонаступництво новоутвореної держави, це так само має наслідком збереження сили правових актів після зміни суверена.

За П. Рікером, організація владою простору являє собою акт говоріння. Процес висловлювання є процесом мовних дій. Дія означає говоріння, оповідання. Оповідання здійснюється за допомогою вибудовування актів дискурсу, які «самі собою є певними типами дій» [21, с. 40]. Визначення того, хто здійснює дію, дає змогу виділити сенс самої дії. Оповідальна ідентичність враховує часовий вимір існування. У формі «оповідання на тему повсякденного життя, історичного оповідання або розповіді, пов'язаного з вигадкою, жит-

тя знаходить єдність і може бути розказане» [21, с. 41]. Право і влада також актуалізуються як процеси, через що можна розмежовувати право і владу як момент і як стан. Здебільшого право і влада є актуальними як момент: коли відбувається порушення звичного плину дискурсу (наприклад, порушення чийхось прав чи невиконання обов'язків, у випадку з владою – проведення виборів тощо). Однак при цьому в рамках інституційного виміру (тобто на рівні правової та політичної систем) право і влада є актуальними саме як процес.

Збудований у такий спосіб дискурс може самоідентифікуватися і самовизначатися в процесі бесіди. Словесний обмін можливий тільки на основі створення мови як сукупності правил такого обміну і такого розподілу, тобто мовні правила об'єднують людей, вибудовуючи між ними «безмежну комунікацію». Створена комунікація єднає в діях суб'єкта дружнього обміну і «третього», тобто будь-кого. «Співіснування» всіх агентів, залучених до довірчих взаємодій, засноване на порядку визнання. Останні дають змогу розглядати «різні спільноти як утворення, що взаємно визнають одне одного, визнають кожного тождним собі і одних – іншим» [21, с. 45].

Політика будує принцип, створює правила визнання, згідно з якими зобов'язання мають виконуватися. Таке правило поширюється на кожного «співіснуючого» в суспільстві і підтримується завдяки взаємній обіцянці, яку може бути виражено, наприклад, у формі суспільного договору чи конституції, за допомогою чого забезпечується поєднання правового та політичного дискурсів. Отже, політика постає як «сфера здійснення прагнення до гідного життя» [21, с. 47], а політичне деформування громадських зобов'язань веде до порушення обіцянок, даних у приватному порядку, і руйнує загалом вихідні принципи «співіснування». Досягнення суспільної згоди з дискусійних проблем, тобто консенсусу, – основне завдання публічної політики [29], агенти якої виконують його за допомогою нав'язування легітимного порядку в соціальному полі.

Саме таке нав'язування відбувається шляхом уже правового дискурсу, в якому політичні цінності та мотиви набувають правової визначеності. При цьому характерними є підстави такого дискурсу. Він виникає тоді, коли претензії на значимість проблематизуються, тобто неповною мірою визнаються суб'єктами комунікації та потребують додаткового обґрунтування. Тобто проблематизація дискурсу має місце тоді, коли влада і право існують як момент. Ю. Габермас виділяє три види дискурсу як можливі варіанти актуалізації цінностей:

а) дискурс як спосіб комунікативної дії (коли відбувається непроблематизована актуалізація цінностей у процесі повсякденних практик);

б) комунікативна дія, яка лише за зовнішніми формальними ознаками є дискурсом (усі види ідеологічного виправдання певних дій, процесів та їх ціннісного обґрунтування);

в) нормальний дискурс, в якому, власне, і відбувається проблематизація претензій на значимість того чи іншого явища (наукова дискусія, громадські слухання при підготовці законопроекту тощо) [7, с. 90].

У цьому контексті влада і право є неодмінними складовими частинами одного і того ж дискурсу, двома його сторонами, які можна роз'єднати, але лише з метою аналізу. Як актуальні форми суспільних практик вони практично нерозривні й зумовлені одна одною.

Це уможлиблює висновок, що дискурси права і політики, сприйняті в герменевтичному ключі, пов'язані з функціонуванням соціального простору. Згідно з концепцією П. Бурдьє, поля політики, журналістики і соціальних наук об'єднані тим, що претендують на нав'язування легітимного бачення соціального світу, тобто якраз того, що пов'язано з функціонуванням дискурсів. Кожне з цих полів вибудовує комунікацію, в якій заявляє свої права на домінування, тобто на владу. При цьому кожне поле має свої засоби нав'язування легітимності: у праві цій меті слугують його процесуальність та специфічна юридична мова, у політиці – кон'юнктура і харизма тощо.

Н. Шматко слідом за П. Бурдьє вважає, що «публічна політика» є «симбіозом політичної дії, наукової рефлексії та акту мас-медійної комунікації» [28, с. 106], тобто вона являє собою конфігурацію полів політики, журналістики і соціальних наук. Відбувається трансформація структури цих полів на основі їх взаємодії, результатом якої є новий тип практик – практика публічної політики, простір якої конструюється, зокрема, правом конституційним та адміністративним. Але це аж ніяк не означає, що функціонування дискурсивних практик влади і політики обмежується формальною зумовленістю політичних процесів.

Оскільки влада є способом «сумісного» співіснування людей, будучи необхідною характеристикою соціальної реальності, оскільки вона може бути заявлена у просторових категоріях, структурних відносинах. Водночас суспільство вибудовується як мовна реальність людського буття, будучи співіснуванням людського буття, і як подія являє собою тимчасове існування через конструкт влади. Влада висуває «сумісне» буття як співіснування соціального буття. Структуру влади може бути представлено як єдину похідну характеристику соціального простору і соціального часу, що тісно прив'язує її до просторового та темпорального дискурсу права.

Влада як спільність являє собою просторову характеристику – це невизначена визначеність. Чиста визначеність є повним об'єктуванням відносин за відсутності тимчасової складової частини, тобто якраз тим, чим є у своєму дискурсі право і чим воно є цінним для суспільства (абсолютна просторова визначеність за абсолютної темпоральної невизначеності). Тут влада постає як прихильність у соціальному просторі.

Влада в соціальному просторі є внутрішньою потенцією потоку буття, яка актуалізується в акті «сумісного» існування. «Сумісність» має своєю метою визначення сенсу як буття. Щоразу буття опитує себе, звертається до себе в акті саморефлексії, виникаю-

чи як спілкування буття з самим собою або «з суспільством», воно формує дискурс влади, оформленої у відповідному дискурсі права. Точкою самовтілення «повідомлення» буття на межі, або кордону, є «подія», яка постає як «місце» самовизначення, де проявляються структури простору і часу.

Висновки. У герменевтичному розумінні відтворюється правова реальність. Пізнання правової реальності має характер розуміння – творчого осмислення права в певній правовій ситуації з позиції її безпосереднього учасника. Ми ніколи не можемо зайняти неупереджену позицію «над правом», а завжди виявляємо себе частиною певної динамічної правової традиції, яка сформована попередніми судженнями щодо права і продовжує формуватись у конфлікті інтерпретацій.

Розглядаючи право як процес розуміння – інтерсуб'єктивного конституювання правових смислів у процесі здійснення права і його осягнення водночас. Роль дискурсивних практик виражена в тому, щоби створити спільний простір інтерпретації та осягнення владно-політичного дискурсу. Сам собою цей дискурс є примусовим в сенсі мовного насилля, яке пов'язане з немож-

ливістю суб'єкта політичного та правового процесу вийти з дискурсу без жодних наслідків для себе.

Герменевтика виховує повагу до чужої точки зору, терпіння та прагнення порозуміння, не заперечуючи водночас необхідність критичної оцінки. Характерними стають зв'язки між правовою і політичною герменевтикою, які виявляються поєднаннями уявленнями про легітимне правління, раціональність та нераціональність у людських міркуваннях про легітимний владний примус. Мислення про право і владу як подію детермінують їх герменевтичну природу. Не менш важливими є питання їх спільної протяжності та формальної взаємозумовленості. Якщо право і влада є предметами дискурсу, то вони можуть існувати у формі моменту або у формі процесу. Кожна з цих двох іпостасей права і влади характеризується своїми специфічними правилами та закономірностями. Однак загалом можна говорити про континуальність права у владі та влади у праві саме тому, що вони спільно конструюють один соціальний дискурс, не втрачаючи при цьому самостійності за допомогою використання автономних засобів та методів дискурсивних практик.

Анотація

У статті розглянуто особливості виникнення філософсько-правової герменевтики, її проблематику. Визначено концептуальний зв'язок між правовою та політичною герменевтикою, який полягає в осягненні владних підвалів права. Здійснено аналіз мови і мислення як основ фундаментальної онтології, які є важливими маркерами того, що називається дискурсом права. Розглянуто види дискурсу як можливі варіанти актуалізації цінностей.

Ключові слова: право, влада, герменевтика, мислення, мова.

Аннотация

В статье рассмотрены особенности возникновения философско-правовой герменевтики, ее проблематика. Определена концептуальная связь между правовой и политической герменевтикой, которая заключается в постижении властных устоев права. Осуществлен анализ языка и мышления как основ фундаментальной онтологии, которые являются важными маркерами того, что называется стилем права. Рассмотрены виды дискурса как возможные варианты актуализации ценностей.

Ключевые слова: право, власть, герменевтика, мышление, речь.

Tsurkan-Saifulina Yu.V. On the issue of law and power through the prism of hermeneutic discourse

Summary

In this article was considered features of the emergency of philosophical and legal hermeneutics and their problems. Defined conceptual connection between legal and political hermeneutics which is in attainment power foundations of the law. Was performed analysis of the language and thinking as basics of fundamental ontology which are important markers of what is called the discourse of the law. Was considered kinds of the discourse as possible options of actualization of value.

Key words: law, power, hermeneutics, thinking, language.

Список використаних джерел:

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції / за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2012. – 492 с.
2. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність / К.-О. Апель. – К.: Дух і літера, 2009. – 416 с.
3. Арендт Х. Джерела тоталітаризму / Х. Арендт. – 2-е вид. – К.: Дух і літера, 2005. – 584 с.
4. Василенко И.А. Диалог цивилизаций: социокультурные проблемы политического партнерства / И.А. Василенко. – М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 312 с.
5. Василенко И.А. О возможностях политической герменевтики / И.А. Василенко // Вопросы философии. – 1999. – № 6. – С. 3–12.
6. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат / Л. Витгенштейн. – М.: АСТ; Астрель, 2010. – 192 с.
7. Габермас Ю. Комунікативна дія та дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Ю. Габермас // Першоджерела з комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1999. – С. 84–90.
8. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Основи філософської герменевтики / Г.-Г. Гадамер. – К.: Юніверс, 2000. – 464 с.
9. Грязин И.Н. Право есть миф / И.Н. Грязин // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2011. – № 5. – С. 72–95.
10. Дудаш Т.І. Праворозуміння як прояв оцінювального пізнання: герменевтичний підхід / Т.І. Дудаш // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 45. – С. 75–82.
11. Дудченко В.В. Про герменевтичний підхід до права / В.В. Дудченко // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 45. – С. 11–16.122
12. Дудченко В.В. Традиція правового розвитку: плюралізм правових вчень / В.В. Дудченко. – Одеса: Юридична література, 2006. – 416 с.
13. Козловський А.А. Право як пізнання. Вступ до гносеології права / А.А. Козловський. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.
14. Макаренко В.П. Аналитическая философия права: концепции и проблемы / В.П. Макаренко // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2002. – № 6. – С. 5–15.
15. Максимов С.І. До питання про засади права: спроба систематизації / С.І. Максимов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 38–45.
16. Оборотов Ю.М. Герменевтичний метод у правознавстві / Ю.М. Оборотов // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2000. – № 1. – С. 19–21.
17. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии / Ю.Н. Оборотов. – Одесса: Юридическая литература, 2001. – 157 с.
18. Общетеоретическая юриспруденция. Учебный курс / под ред. Ю.Н. Оборотова. – Одесса: Фенікс, 2011. – 436 с.
19. Овчинников А.И. Правовое мышление: теоретико-методологический анализ / А.И. Овчинников. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. гос. ун-та, 2003. – 344 с.

20. Ревзина О.Г. Лингвистика XXI века: на путях к целостности теории языка / О.Г. Ревзина // Критика и семиотика. – 2004. – Т. 4. – С. 4–20.
21. Рикёр П. Герменевтика. Этика. Политика / П. Рикёр. – М.: Academia, 1993. – 160 с.
22. Салютатти К. Из трактата «De tyragano» / К. Салютатти // Возрождение. Собрание текстов итальянских, немецких, французских и английских писателей XIV—XVI веков. – М.: Госполитиздат, 1925. – С. 21–22.
23. Соловей А.М. Політична концепція тоталітаризму Ханни Арентт / А.М. Соловей, В.Ю. Штерн // Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – 2013. – Т. 10. – С. 27–32.
24. Суслов В.А. Герменевтика права / В.А. Суслов // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2001. – № 5. – С. 5–9.
25. Сатохіна Н.І. Герменевтична філософія права: методологічний та онтологічний виміри / Н.І. Сатохіна // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2015. – № 3 (26). – С. 101–111.
26. Титов В.Д. Основні західні теорії юридичної аргументації / В.Д. Титов // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. – № 1-2. – С. 193–201.
27. Цофнас А.Ю. Гносеология / А.Ю. Цофнас. – Одеса: Наука і техніка, 2011. – 248 с.
28. Шматко Н.А. Плюрализация социального порядка и социальная топология / Н.А. Шматко // Социологические исследования (СОЦИС). – 2001. – № 9. – С. 14–19.
29. Шматко Н.А. Феномен публичной политики / Н.А. Шматко // Социологические исследования (СОЦИС). – 2001. – № 7. – С. 106–112.
30. Щербина О.Ю. Феномен мовчання в юридичній аргументації / О.Ю. Щербина // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. – № 1-2. – С. 160–174.